

CHAPTER-XI

दशमः त्वम् असि

2 MARK QUESTIONS

1. उच्चारणं कुरुत(उच्चारण कीजिए-)

पुंल्लिङ्गे	स्त्रीलिङ्गे	नपुंसकलिङ्गे
एकः	एका	एकम्
द्वौ	द्वे	द्वे
त्रयः	तिस्रः	त्रीणि
चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि
पञ्च	पञ्च	पञ्च
षट्	षट्	षट्
सप्त	सप्त	सप्त
अष्ट	अष्ट	अष्ट
नव	नव	नव
दश	दश	दश

RBSE Solutions.in

उत्तरम् :

[नोट-संख्यावाची शब्दों के अर्थ एवं रूप को समझते हुए शुद्ध उच्चारण कीजिए। एक से लेकर चार तक के संख्यावाची शब्दों के रूप तीनों लिंगों में भिन्न-भिन्न बनते हैं, किन्तु पाँच से दस के रूप तीनों लिंगों में समान होते हैं।]

2.चित्राणि दृष्ट्वा संख्यां लिखत -

(चित्रों को देखकर संख्या लिखिए-)

[नोट-पाठ्यपुस्तक में दिये गये चित्रों को देखें।]

उत्तरम् :

(क) अष्ट कन्दुकानि।

(ख) तिस्रः चटकाः।

- (ग) एकं पुस्तकम्।
- (घ) द्वौ मयूरौ।
- (ङ) द्वे बालिके।
- (च) षट् तालाः।
- (छ) पञ्च कपोताः।
- (ज) दश पत्राणि।

3. एकपदेन प्रश्नान् उत्तरत -

- (क) बालकाः कुत्र चिरं स्नानम् अकुर्वन्?
- (ख) बालकाः कथं नदी पारं गताः?
- (ग) बालकः कम् न अगणयत्?
- (घ) के दुःखिता तूष्णीम् अतिष्ठन्?
- (ङ) नायकः कति बालकान् एव अगणयत्?

उत्तराणि :

- (क) नदीजले
- (ख) तीर्खा
- (ग) स्वम्
- (घ) बालकाः
- (ङ) नव।

4. पूर्णवाक्येन प्रश्नान् उत्तरत -

- (क) एकदा दश बालकाः किमर्थं नदीम् अगच्छन्?

उत्तरम् :

एकदा दश बालकाः स्नानाय नदीम् अगच्छन्।

(ख) अपरः बालकः पुनः कान् एव अगणयत्?

उत्तरम् :

अपरः बालकः अन्यान् बालकान् एव अगणयत्।

(ग) कः बालकान् दुःखितान् दृष्ट्वा अपृच्छत्?

उत्तरम् :

पथिकः बालकान् दुःखितान् दृष्ट्वा अपृच्छत्।

(घ) पथिकः कान् अगणयत्?

उत्तरम् :

पथिकः बालकान् अगणयत्।

(ङ) प्रहृष्टाः भूत्वा बालकाः कत्र अगच्छन्?

उत्तरम् :

प्रहृष्टाः भूत्वा बालकाः गहम् अगच्छन्।

5 MARK QUESTIONS

1. प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत - (प्रश्नों के उत्तर लिखिए-)

(क) कति बालकाः स्नानाय अगच्छन्?

उत्तरम् :

दश बालकाः स्नानाय अगच्छन्।

(ख) ते स्नानाय कुत्र अगच्छन्?

उत्तरम् :

ते स्नानाय नदीम् अगच्छन्।

(ग) ते कं निश्चयम् अकुर्वन्?

उत्तरम् :

दशमः नद्यां मग्नः इति ते निश्चयम् अकुर्वन्।

(घ) मार्गे कः आगच्छत्?

उत्तरम् :

मार्गे पथिकः आगच्छत्।

(ङ) पथिकः किम् अवदत्?

उत्तरम् :

पथिकः अवदत्-दशमः त्वम् असि।

2. शुद्धकथनानां समक्षम् (✓) इति अशुद्धकथनानां समक्षं (X) कुरुत -

(शुद्ध कथनों के सामने (✓) चिह्न तथा अशुद्ध कथनों के सामने (X) चिह्न लगायें-)

(क) दशबालकाः स्नानाय अगच्छन्। []

(ख) सर्वे वाटिकायाम् अभ्रमन्। []

(ग) ते वस्तुतः नव बालकाः एव आसन्। []

(घ) बालकाः स्वं न अगणयत्। []

(ङ) एकः बालकः नद्यां मग्नः। []

(च) ते सुखिताः तूष्णीम् अतिष्ठन्। []

(छ) कोऽपि पथिकः न आगच्छत्। []

(ज) नायकः अवदत् - दशमः त्वम् असि इति। []

(झ) ते सर्वे प्रहृष्टाः भूत्वा च गृहम् अगच्छन्। []

उत्तरम् :

(क) दशबालकाः स्नानाय अगच्छन्। [✓]

(ख) सर्वे वाटिकायाम् अभ्रमन्। [X]

(ग) ते वस्तुतः नव बालकाः एव आसन्। [X]

(घ) बालकाः स्वं न अगणयत्। [✓]

(ङ) एकः बालकः नद्यां मग्नः। [X]

(च) ते सुखिताः तूष्णीम् अतिष्ठन्। [X]

(छ) कोऽपि पथिकः न आगच्छत्। [X]

(ज) नायकः अवदत् - दशमः त्वम् असि इति। [X]

(झ) ते सर्वे प्रहृष्टाः भूत्वा च गृहम् अगच्छन्। [✓]

3. मञ्जूषातः शब्दान् चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत -

(मंजूषा से शब्दों को चुनकर रिक्त-स्थानों की पूर्ति कीजिए-)

[गणयित्वा श्रुत्वा दृष्ट्वा कृत्वा गृहीत्वा ती]

उत्तरम् :

(क) ते बालकाः तीर्था नद्याः उत्तीर्णाः।

(ख) पथिकः बालकान् दुःखितान् दृष्ट्वा अपृच्छत्।

(ग) पुस्तकानि गृहीत्वा विद्यालयं गच्छ।

(घ) पथिकस्य वचनं श्रुत्वा सर्वे प्रमुदिताः गृहम् अगच्छन्।

(ङ) पथिकः बालकान् गणयित्वा अकथयत्-दशमः त्वम् असि।

(च) मोहनः कार्यं कृत्वा गृहं गच्छति।

4.अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -

(i) कति बालकाः स्नानाय अगच्छन्?

- (अ) नव
 - (ब) दश
 - (सं) सप्त
 - (द) एकादश
- उत्तरम् :
- (ब) दश

(ii) सर्वे बालकाः कम् उत्तीर्णाः?

- (अ) सरोवरम्
 - (ब) ग्रामम्
 - (स) वनम्
 - (द) नदीम्
- उत्तरम् :
- (द) नदीम्

(iii) बालकः कम् न अगणयत्?

- (अ) स्वम्।
 - (ब) नायकम्
 - (स) अपरं बालकं
 - (द) पथिकम्
- उत्तरम् :
- (अ) स्वम्।

(iv) कतमः बालकः नद्यां मग्नः?

- (अ) पञ्चमः
 - (ब) सप्तमः
 - (स) दशमः
 - (द) नवमः
- उत्तरम् :
- (स) दशमः

(v) पथिकः कम् आदिश?

(अ) बालकम्

(ब) नायकम्

(स) मित्रम्

(द) सेवकम्

उत्तरम् :

(ब) नायकम्

(vi) नायकः कति बालकान् एव अगणयत्?

(अ) सप्त

(ब) अष्टौ

(स) दश

(द) नव

उत्तरम् :

(द) नव

(vii) बालकान् गणय। रिक्तस्थानं पूरयत।

(अ) अहम्

(ब) सः

(स) ते

(द) त्वम्

उत्तरम् :

(द) त्वम्

(vii) पथिकः तत्र। रिक्तस्थानं पूरयत।

(अ) आगच्छत्

(ब) आगच्छन्

(स) आगच्छम्

(द) आगच्छताम्

उत्तरम् :

(अ) आगच्छत्

5.प्रश्न:-

'दशमः त्वम् असि' इति कथायाः सारं हिन्दीभाषायां लिखत।

उत्तर :

कथा-सार - प्रस्तुत कथा के अनुसार एक बार दस बालक स्नान करने के लिए नदी पर गए। स्नान करने के बाद एक बालक गणना करता है, किन्तु स्वयं को गिनना भूल जाता है। अतः नौ बालक गिनता है। इसी प्रकार दूसरा बालक भी सभी बालकों को गिनता है किन्तु स्वयं को भूल जाता है।

सभी बालक यह निश्चय करके कि दसवाँ बालक नदी में डूब गया है, अत्यन्त दुःखी होते हैं। तभी वहाँ पर एक यात्री आता है। उसने उनकी समस्या को सुनकर बालकों को गिना तो पूरे दस बालक थे। यात्री ने बालकों के नायक से पुनः गिनने के लिए कहा। उसने जब स्वयं को भूलकर नौ बालक ही गिने, तब यात्री ने उससे कहा कि 'दसवें तुम हो।' यह सुनकर सभी बालक प्रसन्न हो गए और अपने घर चले गए।